

şısında defnedildi. Hâmid Efendi, İstanbul Zeyrek'teki Filyokuşu'nda mülazımlar için odaları bulunan ve medrese olarak da kullanılan bir mescid yaptırmış (Baltacı, s. 441-442), ancak bu mescid günümüze kadar gelmemiştir.

Hâmid Efendi'nin en meşhur eseri *Fetâvâ-yı Hâmidîyye* (*el-Fetâva'l-Hâmidîyye*) olup kitabın yazma nüshalarında adı *Mecmû'a-i Fetâvâ-yı Hâmid Efendi*, *Mecmû'atü'l-fetâvâ*, *Mecmû'a fi'l-fıkh* şeklinde de geçmektedir (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Molla Çelebi, nr. 104-105; Kılıç Ali Paşa, nr. 496; Esad Efendi, nr. 554; Şehid Ali Paşa, nr. 953). Bazı kaynaklarda bu eserin dört cilt olduğu kaydedilmişse de (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1222; Altunsu, s. 36) Atâî'nin de belirttiği gibi "dört kıt'a vâkıât-ı mesâil"den ibarettir (*Zeyl-i Şekâik*, s. 243). Hâmid Efendi kitabını Arapça fıkıh ve fetva kitaplarındaki metinlerden derlediği için eserde Türkçe fetva yoktur. Süleymaniye Kütüphanesi'nde Hâmid Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı fetvalardan oluşan iki mecmua kayıtlı olup (Molla Çelebi, nr. 104-105) birinci mecmuanın başında müellifin ismiyle "vâkıât-ı mesâil"i derlediğini belirten notu yer almaktadır. Diğer bir nüshanın başında ise (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 953, vr. 2^b, 5^a) fikhî meselelerinin eserindeki tertibe göre bizzat kendisinin derlediğini belirtmektedir. Hâmid Efendi naklettiği meseleleri "matlab" veya "mesele" başlığı altında çeşitli konulara göre tasnif etmiştir. Ancak onun tertibi klasik fetva kitaplarının sistematigi-ne uymamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâmid Efendi, *Mecmû'atü'l-fetâvâ*, Süleymaniye Ktp., Molla Çelebi, nr. 104-105; a.mlf., *Mecmû'a fi'l-fıkh*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 953, vr. 2^b, 5^a; Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 15, 52, 101; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 242-243; Peçuyul İbrâhim, *Târih*, I, 413, 504; II, 32; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1222; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 316; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 94; *Dehatü'l-meşâyih*, s. 26-28; Sicill-i Osmânî, II, 104; *İlmîyye Salnâmesi*, s. 386 vd.; Osmanlı Müellifleri, I, 268; Danişmend, *Kronoloji*, II, 369, 434; III, 523; Tahsin Öz, *İstanbul Câmleri* (İstanbul 1962), İstanbul 1987, I, 67; Uzunçarşılı, *İlmîyye Teşkilâtı*, s. 46, 64; Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislamları*, Ankara 1972, s. 36; Baltacı, *Osmanlı Medreseleri*, s. 441-442.

CAHİT BALTAÇI

HÂMİD el-İMÂDÎ

(bk. İMÂDÎ).

HAMÎD KALENDER

(حميد قلندر)

Hamîdüddîn b. Tâciddîn
Kalender ed-Dihlevî
(ö. 761/1360 [?])

Çiştîyye tarikatına mensup
mutasavvîf -şair.

Halacîler'in (1290-1320) son döneminde Delhi civarındaki Kılûgarî'de doğdu. İlk dinî bilgileri, Çiştîyye tarikatı şeyhlerinden Nizâmeddin Evliyâ'nın müridi olan babası Mevlânâ Tâceddin'den aldı. Küçük yaştan itibaren babasıyla birlikte Nizâmeddin Evliyâ'nın sohbetlerine katıldı. Tuğluklu Sultanı II. Muhammed'in emriyle müslüman aileler Delhi'den Devletâbâd'a gönderilince Hamîd Kalender de oraya gitmek zorunda kaldı (1327). Devletâbâd'da bulunduğu sırada şeyhin halifelerinden Burhâneddin-i Garîb'in sohbetlerine devam etti ve meclisinde dinlediği sözleri yazdı. 753'te (1352) Delhi'ye dönen Hamîd Kalender, ertesi yıl Nizâmeddin Evliyâ'nın halifesi Çirâğ-ı Dehlî'nin sohbetlerine devam etmeye başladı. Burada şeyhin sözlerinden (melfûzât) derlediği *Hayrû'l-mecâlis* adlı eserini kaleme aldı.

Kaynaklarda Çirâğ-ı Dehlî'nin Hamîd Kalender'e, "Sen bir ârifsin; sana nasıl kalender diyebilirim" dediği, onun da babasına şeyhi Nizâmeddin Evliyâ'nın aynı şekilde hitap ettiğini söylediği, bu olaydan sonra Kalenderîler gibi yaşamaya başladığı rivayet edilir. Ölümüne kadar (ö. 757/1356) Çirâğ-ı Dehlî'ye hizmet ettiği ve sözlerini derlediği bilinen Hamîd Kalender'in bundan sonraki hayatı hakkında bilgi yoktur. Hamîd Kalender'in ev edinmediği, evlenmediği ve bir kalenderî gibi yaşadığı da bilinmektedir. Çiştî şeyhlerinden Gîsûdırâz, Hamîd Kalender ve taraftarlarını gerçek anlamda sûfî kabul etmez. Hamîd Kalender'in tek eseri olan menâkıbnâme tarzındaki *Hayrû'l-mecâlis* sade bir ifade ile kaleme alınmış olup 1354-1359 yılları arasında yazılmıştır. Çiştîyye mensuplarının büyük ilgi gösterdikleri eser Hâlik Ahmed Nizâmî tarafından neşredilmiştir (Aligarh 1960). Onun günümüze kadar gelmeyen bir divanından Tuğluklu Hükümdarı Firûz Şah Tuğluk için yazdığı birkaç kaside *Mecmû'a-i Leâtâ'if ve's-seffîne* adlı bir eser içinde zamanımıza ulaşmıştır (*EI²* [İng.], *Suppl.*, s. 352).

BİBLİYOGRAFYA :

Hamîd Kalender, *Hayrû'l-mecâlis* (nşr. Hâlik Ahmed Nizâmî), Aligarh 1960, nâşirin önsözü; Seyyid Muhammed Ekber Hüseyinî, *Cevâmî'u'l-kelim* (nşr. M. H. Siddîkî), Kanpûr 1356; Abdülhak ed-Dihlevî, *Ahbârü'l-ahyâr* (trc. Subhân Mahmûd - Muhammed Fâzîl), Delhi 1994, s. 234-244; Rahmân Ali, *Tezkire-i 'Ulemâ-i Hind*, Karâçî 1961, s. 171; Abdülhay el-Hasenî, *Nûzhetü'l-havâtır*, II, 35; Ahmed Münzevî, *Fihrist-i Kitâbhâne-i Nûshahâ-yi Haftî-yi Genc-i Bahş*, İslâmâbâd 1970, II, 609; Gulâm Ali Âryâ, *Tarîka-i Çiştîyye der Hind ü Pâkistân*, Tahran 1365, s. 136, 137; B. B. Lawrence, "An Overview of Sufi Literature in the Sultanate Period (1206-1526 A. D.)", *Khuda Bakhsh Lectures Indian and Islamic*, Patna 1993, I, 486, 488, 490, 492; I. H. Siddiqui, "Hamîd Kalandar", *EI² Suppl.* (İng.), s. 352.

TAHSİN YAZICI

HAMÎDÎ

(حميدى)

Ebü Bekr Hamîdüddîn
Ömer b. Mahmûd el-Belhî
(ö. 559/1164)

İlk Farsça makâmât müellifi
(bk. MAKÂMÂT-ı HAMÎDÎ).

HÂMİDÎ

(حامدى)

(ö. XVI. yüzyıl başları)

Divan şairi.

843'te (1439) İsfahan'da doğdu. Kaynaklarda Hâmîdî-i İsfahânî, Molla Hâmîdî, Mevlânâ Hâmîdî ve Hâmîdî-i Acem diye anılır. Öğrenimini doğduğu yerde tamamladıktan sonra bir müddet Bakû'de Şirvanşahlar sarayında bulundu.

Divanında yer alan iki kasideden, Hâmîdî'nin 865 (1461) yılı kışında Kastamonu'da İsfendiyoğlu İsmâil Bey ve aynı yılın baharında Bursa'da Fâtih Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa ile karşılaştığı anlaşılmaktadır. Mahmud Paşa için yazdığı kasidenin başlığında bunun Anadolu'da yazdığı ilk kaside olduğunu belirten Hâmîdî (*Küllîyyât*, s. 283-286), Receb ayının onundan (21 Nisan) beri kendisiyle görüşmek için beklediğini ifade eder. Bu durumda Hâmîdî'nin Anadolu'ya yirmi iki yaşında geldiği kesinlik kazanmaktadır. Anadolu'ya geldiği tarihteki yaşı hakkında İsmâil Hikmet Ertayan (*Küllîyyât*, nâşirin girişi, s. 11) ve Fevziye Abdullah Tansel'in (TA, XVII, 440) tahminleri ise doğru değildir.

Mahmud Paşa vasıtasıyla Fâtih Sultan Mehmed'e ulaşabilen ve başlangıçta Fâ-